

ירושלים, מס' 141

שנת 1427

Subtus ecclesiam predictam circa finem prope subtus capellam Spiritus Sancti stat pulcra capella, que capella David est vocata. In qua dicuntur fuisse sepulta David, Salomonis et aliorum suorum successorum corpora. Ad quam Judaei magnam habent devocionem et cum magnis pecuniis eam Fratribus abstulere conantur, ut inde synagogam possent facere.

מקור: Libellus Descriptionis Terre Sancte Francescani Anonimi, Le Missioni Francescane, VI (1895), p. 259

תרגום

מתחת לכנסייה האמורה, בערך קרוב לקצה, מתחת ל"קאפלה של רוח-הקודש"¹, עומדת קאפלה יפה, הנקראת "הקאפלה של דויד". מספרים, שקבורות בה הגופות של דויד, שלמה ושאר יורשיהם. היהודים דבקים בהערצה גדולה במקום זה,² ובכסף רב הם משתדלים לקחתו מידי האחים,³ כדי שיוכלו לכוון שם בית-כנסת.⁴

ספרות: N. Jorga, Notes et extraits pour servir a l'histoire des Croisades au XVe siecle, ROL, VI (1898), p. 54; H. Noiret, Documents inedits pour servir a l'histoire de la domination venitienne en Crete de 1380 a 1485, Paris 1892, p. 329; L. Lemmens, Die Franziskaner im Heiligen Lande, Munster 1925,² pp. 74-129 ושפ"ר, עמ' 428-431; ברסלבי, לחקר ארצנו, עמ' 137-139; פראוור, מנזר הפראנציסקאנים, עמ' 15-25; יעקבי, הפרנציסקאנים והר-ציון, עמ' 51-70; וראה גם להלן, מס' 145, 146.

1 "הקאפלה של רוח-הקודש" נמצאת מעל למקום שזוהה כקבר דויד.

2 "הערצת" מקום פירושה קיום פולחן בו. הידיעה שלפנינו עולה בקנה אחד עם הידיעות על יחס היהודים ל"אווהל דויד" או "היכל דויד", שזוהה עם קבר דויד או עם מקום סמוך לו, לפחות למן המאה הי"ג. וראה לעיל, מס' 76; כן ראה המדור "מקומות קדושים", הערך "ירושלים", מס' 17 והערה 7 שם; מס' 30 והערה 4 שם.

3 האחים הפראנציסקאנים.

4 הטיעון כי היהודים מבקשים להקים בית-כנסת באתר של קבר דויד נזכר עוד בשנת 1483 כעילת הסכסוך בין הפראנציסקאנים ליהודים (וראה להלן, מס' 147, ליד הערה 4).

שנת 1428

ירושלים, מס' 142

Agitur enim de opprobria illata Terre Sancte a perfidis ephandissimisque Judeis, quam felices christiani reges et principes offuso [...] --- postea redemerunt, ubi sepulchrum dominisalvatoris Jhesu et cetera sacra loca Montis Syon sanguine ? a pravitate barbarorum precio maximo quidem non sine magnis laboribus et hactenus illesu ? incontamina usque fuerunt, que que subinea ? ceterorum fratrum ? custodia, doloribus nostris

fuerunt, sed [...] hiis rebus posset [periculo vite nostre finaliter integra servataque non sine magnis impensis [...] strenuoque [...]

Jhesu Christo pro libertate ffire nostra vita, quia hanc semel dedicata domino [...]

6 Terre Sancte libenter traderemus. Sed ea necessitas nos conduxit ut rogamur nobilitate [...] et a sanctissimo [...] pontifice [...] mendicare sunt [...]

7 anni quinque gloriosissime princeps, quod [...] Christianis transmittere ? venerunt ad visitandum sepulchrum Domini propter certam [...] dicebat emanasse, ita quod [...]

8 montis Syon, qui solent ex solis elemosinis vivere, in maximis inopiis est ac dictus nec habere poteramus pecunias e quibus [...] sine [.] .]tet largitiones Saracenis ut quiete vivere possemus, sed nec



- 9 habebimus aliud [...] victui necessaria harum rerum constii ? versutissimique Judei quos flagrantissima dudum cura sollicitat ut eto[. . .] [...] habeant certam capellam que dicitur capella David, ubi constat
- 10 eis esse corpora David et Salomonis [...] devotione secundum suos ritus ipsi Judei maximam esse putant, et tantum operati sunt quod per [. . .] tum[...]dam [...]ratem cancellarii Jherusalem, qui dicitur Mocha, obti-
- 11 nuerunt a soldano et Babilonie ? quod dicta capella David a cetero tennemento nostro s[. . .]luleretur, intervenerunt ab ipsis Judeis maxime per [...] arem largitiones quibus cunctos presides Saracenorum cor-
- 12 rumperunt interveneruntque odia antiqua in Christianos ut talis latus omni a thesauro ? pretiosior e manibus Christianorum eximeaque custodia raperetur. Nam supra ipsa capella David est capella adven-
- 13 tus Spiritus Sancti super apostolos et cenaculum Domini Jhesu Christi. Habet etiam ipse Macha penes Jherusalem capellam quandam sancti Samuelis dedicatam ritui Judeorum, ad quam Judei proficiscentes faciunt sanctas eorum
- 14 elemosinas, quod ipse Mocha singulis annis habet magnam pecuniam, qui putans vero videre se pecuniam consecuturam si dictam capellam David obtinuisset, ad ductum per falsos testes [...] ibus quod dicta ca-
- 15 pella esse consuevit mesthata sive ecclesia Sarracenorum, ipsam capellam David impetravit et obtinuit a soldano, pollertus ? an[...]na ad preces Judeorum, ita quod cum horribili furore ipsi Judei sua
- 16 intentione potiti, proch dolor, frangi fecerunt muros quos beata Constantini mater Helena imperatrix fecit fabricari. Quanto ineffabili dolore, quanto luctu hac violentias patereremur non est
- 17 nobis sermo sufficiens explicare vestre gloriose excellencie. Nec tamen cessabamus divina officia in nostrum morem cantare et celebrare, sed ad paucos usque dies subedicto pene mille ducatorum
- 18 et quod quilibet quilibet nostrum securetur ? in duas dictas? partes apertuit oportuit per quinque menses abstinere a celebrationibus et cantu divinatorum officiorum, et licet cessarent pro consuetudine ad Sacram Terram pergere
- 19 Occidentales dani. Usque ad id tempus sacra loca per Judeos et Armenos et alios orientales Christianos visitata fuerunt, sed ubi interdicta nobis officia divina viderunt et dictam capellam
- 20 conta[...] dari judaico ritu in odium et vilipendium nostrum, et ipsi orientales Christiani a visitatione sacre terre Montis Syon ceperunt abstinere, singulisque diebus verebamur versutia Judeorum. Ita
- 21 impugnere iniuros ? Sarracenis, quod ex reliquo Terre Sancte et sepulchro Domini spolia [...] preponendam esse judicani ? tantum opprobiis mortem, perrexi ad soldanum et urgente necessitate propter nos-
- 22 tras impensas alievare oportuit vasa argentea, calices et cruces et usure ponere paramenta que ecclesie nostre per reges et principes christianos largita fuerunt, ut dictam capellam recuparemus et acetera
- 23 sequente ruina nos tutos faceremus, mistuimus largitionibus animus allegantes soldano quod hoc erat concitare totam manum e [...] Christianorum contra eos, adhibitum erat testimoniis quod in ipsa capella
- 24 David erant Christianorum sepulture, super quibus non licebat fieri mesthata Sarracenorum, its quod consilii magni judicum lege Sarracenorum et [. . .] Soyn magni interpretis soldani capella David nobis fuit
- 25 restituta, quas obres quod labores et vite pericula subierimus testes habemus apud omnium str[...] dominum Jhesum Christum. Navigam? ad partes occidentales fui Rome coram beatissimo papa Martino, qui passagium
- 26 peregrinorum secundum modum consuetum precibus meis aperuit et instituit quod undecumque a locis maritimis Christianorum inhiberetur transitus Judeorum ad partes orientales et alia, sicut constat ex tenore multarum bullarum
- 27 quas ad cunctos principatus maritimes Christianorum habeo dirigendas, et cognita predictorum veritate providit amplius lici [...]d Christianis itur ad visitationem Terre Sancte. Verum gloriosissime

- 28 princeps, quia nobilia et pretiosa paramenta posuimus ad usuras triginta pro centenario que nisi po[. . .] colligamus ad breve tempus admittentur tota enim s[...]a capitale ascendat duorum
- 29 milium ducatorum et usura singulis annis [...] ingentorum ducatorum numero, quia iustu esset ut Judei vel deb[...]es Judeorum [...], et ultra solverentur [...] etiam [...] et Betlehem ubi fuit
- 30 nativitas domini Jhesu Christi tanto [...] tanquam amirabili structura edificata per bra[...] [. . .]minatur ruinam
- quibus tamen statim apud ? per tuam [...] benignissimam clementiam, [...] mandari eciam faciendo Judeis ubilibet sub tua iurisdictione quod taliter scribant Judeis ad partes orientales quod ipsi impostero a similibus
- 35 novitatibus abstineant sub [...] pene magna et efficati que prudentissime dominationi vestre videbitur convenire [...] Deum et sacrosanctum sepulchrum David quod ultra candorem ? generalem temporalem
- 36 rem ? optimam satis ad meritum generale sempiternae, et ipsa loca sacra nostrasque partes ad dim[. . .] tuis beneficiis obligabis. Nam si multas pecunias multas cogitationes pro temporali honore magnifice im
- 37 pendisti et quid erit inter strenua opera tua meritari ? posse quod tam sacro lato ? opitulatus es, ne labatur aut contaminetur pravitate Judeorum et Sarracenorum, valeat vestra serenissima dominatio per tempora
- 38 longiora, amen. Datum Rome die XXX Julii anno Domini etc. sera sub sigillo sanctissimi Montis Syon duximus presentia roboranda.
- 39 Humilis orator et servus serenissime vestre filius Johannes Belloco, guardianus
- 40 indignus sanctissimi Montis Syon et Jherusalem regens ac presidens tocius Terre Sancte.

מקור : Wien, Haus-, Hof und Staats Archiv, AUR, Sig. 1429

תרגום

- --- מדובר אפוא בחרפות שהעטו היהודים המשוקצים על ארץ-הקודש¹, שאותה פדו מלכים ונסיכים נוצריים בני-מזל, תוך שפיכות דמים [...], מרשעותם של הבארבארים במחיר גבוה ביותר, במקום שם קברו של האדון המושיע ישו ומקומות קדושים אחרים של הר-ציון, אשר תחת השגחתם של האחים האחרים היו עד כה טהורים, אמנם יהסט נשתמרו תמימים בסופו של דבר, לא בלי יגיעות וסבלות רבות שלנו, ולא בלי הוצאות גדולות ובלי מאמץ וסכנת חיים [...], אך [...] למען העניינים הללו מסרנו את חיינו, אשר מאחר שהוקדשו פעם אחת ולתמיד לאדוננו ישו המשיח
- 5 היינו מוכנים למוסרם ברצון למען חירות ארץ-הקודש². אך אותו הכרח הביאנו לכך שנבקש מן האפיפיור הנאצל [...] והקדוש ביותר [...] להתחנן [...]
- בשנה החמישית, נסיד מהולל, ש[עשה למען] הנוצרים שבאו לעבור יאת היסט כדי לפקוד את קבר האדון בגלל [נדר] כלשהו [...] [קהילת האחים] של הר-ציון, שרגילים לחיות מתרומות בלבד, מתקיימת בדוחק רב, וכפי שנאמר אין באפשרותנו להחזיק בכספים שמהם [...] בלי [...] שוחד לסאראצנים כדי שנוכל לחיות בשקט, אך לא יהיה לנו דבר אחר [...] מן הדברים הנחוצים לקיום במצב עניינים זה. והיהודים הערמומיים, אשר זה כבר עוררה אותם הדאגה הבווערת ש[...], תהיה בידם קאפלה מסוימת הקרויה "הקאפלה של דויד",
- 10 שם הם משוכנעים שמצויות גופותיהם של דויד ושלמה [...] באמונתם, לפי נוהגי הפולחן שלהם, יהודים אלה חושבים, שהיא חשובה ביותר, והם פעלו כך שבאמצעות [המתורגמן] באותה עת של הקאנצלאריוס של ירושלים, שנקרא מוחה, השיגו מן הסולטאן וממצרים את מה שקרוי "הקאפלה של דויד" יהשוכנת בצדו השני של המבנה שלנו³. ובגלל אותם יהודים, אשר השחיתו את כל המושלים הסאראצנים באמצעות בצע כסף,

- הופיעו השנאות הישנות לנוצרים, כך שדבר כה חשוב, היקר מכל אוצר, נגזל מידי ההשגחה הנעלה של הנוצרים, שכן מעל אותה קאפלה של דויד עצמה מצויה הקאפלה
- של צליחת רוח-הקודש על השליחים והצנאקולום של ישו המשיח. אותו מוחה גם מחזיק ליד ירושלים קאפלה איזו שהיא של שמואל הקדוש, המוקדשת לפולחן היהודים, שכאשר היהודים מגיעים אליה, הם עושים את מעשי הצדקה שלהם.⁴ אותו מוחה מדי שנה בשנה יש לו כסף רב ימזהט. ומכיוון שחשב, שאם ישיג את הקאפלה האמורה של דויד הוא אכן יראה את הכסף שעתידי לבוא בעקבותיה, תבע את הקאפלה הזאת של דויד והשיגה מן הסולטאן על-ידי צו, באמצעות עדי-שקר [שהעידו] שאותה קאפלה היתה בעבר מסגד או כנסייה של הסאראצנים.⁵ [הוא שעה] לתחינותיהם של היהודים, כך שיהודים אלה
- 15 השתלטו עליה על-פי תכניתם בשגעון נורא, ואבוי לצרה, שברו את הקירות אשר הלנה המבורכת, אם קונסטאנטיין, ציוותה שייבנו.⁶ אין שפתנו מספקת כדי להסביר להוד רוממותך המהולל באיזה סבל בל יתואר, באיזה צער נשאנו את האלימות הזאת, ואף על-פי כן לא הפסקנו לזמר ולערוך את טקסי התפילה על-פי מנהגנו, אך בחלוף ימים מועטים, תחת צו [הקובע] קנס של אלף דוקאטים שיערוב לו כל אחד מאתנו, מן ההכרח היה להימנע מעריכת טקסי התפילה ומזמרתם באזורים הנזכרים במשך חמישה חודשים.⁷ אין ספק, שאנשי המערב [...] יפסיקו [מעתה] לצאת כמנהגם לארץ-הקודש.
- עד אותה עת פקדו את המקומות הקדושים יהודים, ארמנים ונוצרים מזרחיים אחרים, אך משראו שנאסרה עלינו עבודת האל, והקאפלה הנזכרת
- 20 [נטמאה ונמסרה] לפולחן היהודים תוך שנאה והשפלה כלפינו, החלו נוצרים מזרחיים אלה להימנע מלפקוד את אדמת הר-ציון הקדושה, ובמשך ימים מספר יראנו מעורמתם של היהודים. אזי, כדי
- ללחום בעושי העוולה מבין הסאראצנים, אשר [בזוז את] מותר ארץ-הקודש, ויבפרטט את קבר האדון, אשר [אותם] יש להציב בראש יאלוט שיישפטו?, רק למוות בהשפלות?, ניגשתי לסולטאן, ובגלל הצורך הדוחק
- צריך הייתי למסור את כלי-הכסף היקרים שלנו, שהיו תחת ידינו, את הגביעים ואת הצלבים ולמשכן את בגדי הכהונה שנודבו לכנסייתנו על-ידי מלכים ונסיכים נוצריים, כדי שנוכל להשיב את הקאפלה הנזכרת וכדי שנבטיח את עצמנו מפני אסון נוסף, העלול לבוא בהמשך. מילאנו? [כיסו] בתשלומי שוחד וטעננו לפניו, שהעניין הזה היה בו כדי לעורר את כל הכוח מ[...] של הנוצרים נגדם => נגד הסאראצנים, ובאמצעות עדויות הועלתה הטענה, כי בקאפלה זו של דויד היו קברים של נוצרים, שעליהם אסור היה שייבנה מסגד של סאראצנים, כך שהוחזרה לידינו הקאפלה של דויד בעקבות פסק-דין של המועצה הגדולה על-פי החוק הסאראצני ושל סוינ[...]. [המתורגמן הגדול של הסולטאן].⁸
- 25 כמה [...] סבלות וסכנות חיים עברו עלינו, לכך יש לנו עדים אצל האדון [...] של כולם, ישו המשיח. הפלגתי לארצות המערב לחצר של רומא, אל האפיפיור המבורך מכול מארטיין,
- אשר עקב תחינותי פתח את הדרך לצליינים על-פי הנוהג הרגיל וקבע, שמכל מקום שהוא מנמלי הנוצרים תיאסר העברת היהודים אל ארצות המזרח ואל מקומות אחרים, כי שידוע היטב מתוך זרם הבולות הרבות שאותן אני דואג לשלוח לכל ארצות הים של הנוצרים,⁹ ולאחר שהוכרה אמיתותם של הדברים שנאמרו לעיל, הסדיר עוד יותר [...] לנוצרים את הדרך? לביקור בארץ-הקודש. אכן, נסיך מהולל,
- מכיוון שמישכנו שלושים בגדי כהונה נאצלים ויקרים תמורת [...] [... ..]
- 30 ובית-לחם, שם היתה לידתו של ישו המשיח, במידה ש[...], באותה מידה מבנים נעוצים שנבנו על-ידי [...] [נטמאו והפכו] חורבה.
10__
- 34 שישלח [צו] לגרום ליהודים בכל מקום המצוי תחת שיפוטך, שיכתבו את הדברים הבאים ליהודים בארצות המזרח, שיימנעו מרמאות באמצעות המצאות דומות תחת [איום] עונש כבד¹¹
- 35 [שינקטו] הפעולות אשר יראו הולמות בעיני הוד אדנותך החכם ביותר כך שהאל וקברו הקדוש ביותר של דוד יבהקו יותר מן הבוהק האוניברסאלי הארצי עד לכדי המעלה האוניברסאלית הנצחית והנעלה ביותר? ושאתה תתחייב [לשמור] על המקומות הקדושים הללו ועל חלקי הארץ שלנו באמצעות מתנותיך

36-37 שהרי אם השקעת ברוחב יד כספים רבים ותכניות רבות למען הכבוד הארצי, מה יהיה אם תוכל, בין יתר פעולותיך הנמרצות, לזכות בכך שתהיה מסייע שמקום כה קדוש לא ייחרב או ייטמא בגלל רשעתם של היהודים והסרצנים, כדי ששלטונו של הוד רוממותו יתקיים במשך שנים ארוכות, אמן.

38-39 ניתן ברומא, ב-30 ביוני, בשנת האדון וכו', ואחר כך, תחת חותם הר ציון הקדוש ביותר, חברנו את הדברים הללו לשם חיזוק. המבקש העניו ומשרת הוד רוממותך, יוהנס בלוקו הגוארדיאנוס הנקלה של הר ציון הקדוש ביותר וירושלים, השולט והמגן על ארץ הקודש כולה.

ספרות: יעקבי, הפרנציסקאנים, בהר-ציון, עמ' 52-53.

- 1 זוהי איגרת ששלח יוהאנס (גויבאנל) בלוקו, ראש המנזר הפראנציסקאני בהר-ציון ("גוארדיינוס", או "קוסטוס") מרומא ביום 30 ביוני 1429 לדוכס אוסטריה אלברט החמישי. באיגרתו הוא מתאר את המאורעות במנזר הפראנציסקאנים בהר-ציון בשנת 1428 ואת חלקם של היהודים בהם. מטרת המכתב היא להעביר לדוכס את הוראות האפיפיור מארטין החמישי בדבר איסור העברת יהודים לארץ-ישראל בספינות ולזכות בתמיכה, כנראה כספית, של הדוכס. בסיום מכתבו הוא פונה לדוכס "ישלח [צו] לגרום ליהודים [...] שיכתבו --- ליהודים בארצות המזרח, שיימנעו מרמאות באמצעות המצאות דומות תחת [איום] עונש כבד" (להלן, שורה 34). ייתכן, כי לעניין זה היה מקום רק במכתב הפונה לשליט שבתחומי ממלכתו שוכנים יהודים אשכנזים, שלדברי עובדיה מברטנורה נטלו חלק פעיל במאורעות בהר-ציון (ראה לעיל, מס' 273, ליד הערה 44 ואילך). זוהי איגרת יחידה מסוג זה הידועה לפי שעה, אף שיש להניח, שאיגרות כעין אלו הופצו בקרב כל השליטים האירופיים שבתחומיהם ישבו יהודים. איגרת זו, בצירוף החלטת האפיפיור בדבר איסור העברת יהודים ורכושם לארץ-ישראל בספינות ובדבר הטלת מס על היהודים הדרים במדינת האפיפיור (ראה להלן, מס' 145), החלטת הסינאט הוויציאני (להלן, מס' 143-144) ומכתבה של יואנה השנייה מלכת נאפולי באותו עניין (להלן, מס' 146) – שלוש תעודות המבוססות על דבריו של ראש מנזר הר-ציון במישרין או בעקיפין – הן התעודות העיקריות לשחזור הגירסה הפראנציסקאנית בדבר המאורעות בהר-ציון בשנות העשרים של המאה הט"ו. איגרת זו אמנם נשלחה מעט אחרי התעודות הנזכרות, אך כיוון שכל הפעילות הדיפלומטית בעניין החלה בעקבות מסעו של בלוקו, שהגיע לרומא באביב 1428, הרי יש להניח, שהגירסה המופיעה כאן היא הגירסה הקרובה ביותר לנוסח שהפיץ בתחילת מסעו ---העתקת כתב-היד נעשתה מתצלום על-ידי פרופ' ד' יעקבי. בגלל מצב התצלום אין לראות בנוסח המובא להלן נוסח אחרון ומוסמך של התעודה. התעודה תורגמה על-פי ההעתקה הנזכרת על-ידי ד"ר מילכה לוי-רובין.
- 2 זוהי פתיחה כללית, המתייחסת לשליחותו כנזיר פראנציסקאני, חבר "משמרת הארץ הקדושה", אל המקומות הקדושים לכנסייה הקאתולית בארץ-ישראל, תוך שהוא מדגיש את זיקתה של שליחותו למעשה הצלבני.
- 3 זהו המקור היחיד הטוען, לכאורה, שהיהודים השתלטו על קאפלת דויד בשלב כלשהו של המאורעות. על-פי המקורות הפראנציסקאניים האחרים התכוונו היהודים להלכה להקים במקום בית-כנסת (ראה לעיל, מס' 141 והערה 4 שם), טענה שהיא תעמולתית בעיקרה, ומשמעה הוא, שהיהודים התכוונו להשתלט על המקום. שתדלנותם של היהודים הביאה, למעשה, לתפיסת הקאפלה על-ידי המוסלמים, כפי שגם עולה להלן מתוך דבריו של הכותב עצמו. כנראה זו כוונת הדברים גם כאן.
- 4 ראה המדור "מקומות קדושים", הערך "רמה", מס' 12.
- 5 על-פי השחזור של יעקבי הוחזרה קאפלת דויד לידי הנזירים הפראנציסקאנים לא יאחר משנת 1448. ראה: יעקבי, עמ' 60-63. לתאריך זה הגיע על-ידי בדיקת תיאורי עולי-הרגל שאינם מציינים את קאפלת דויד במסעם קודם לאותה שנה, אך ראה להלן, הערה 8. במחקרו הוא גם הניח, שיש קשר בין ביטול האיסור על העברת יהודים ורכושם בספינות להחזרת הקאפלה לידי הנזירים.
- 6 השווה גירסתו – המאוחרת – של פאבר על-אודות החרמת קאפלת דויד מידי הנזירים, ובעיקר הטענות המוסלמיות על המקום, להלן, מס' 147, ליד הערה 5.
- 7 על האיסור 'בעונש לערוך במקום הזה = בקאפלת דוידט את עבודת האלוהים' מוסר גם מכתבה של יואנה מלכת נאפולי, לעיל, מס' 146.
- 8 לפי דבריו של בלוקו הוחזרה אפוא הקאפלה לידי הנזירים בעקבות שתדלנותו בחצר הסולטאן בקאהיר, מאורע שיש להקדימו לנסיעתו לרומא, שאליה הגיע באביב 1428. לכך הוא רומז, כנראה, בשורה 18 של מכתבו, בהתייחסו לאיסור עריכת טקסי התפילה בקאפלה במשך חמישה חודשים. כפי שהראה יעקבי לא ציינו עולי-רגל את כניסתם לקאפלה עד לשנת 1448 (ראה לעיל, הערה 5). דומה, שהקאפלה אכן כבר הוחזרה לידי הפראנציסקאנים בשנת 1428, אלה שהטקסים הדתיים וכניסת עולי-רגל למקום הוגבלו.
- 9 התעמולה שניהל בלוקו ומעורבותו בשכנוע האפיפיור ושליטי אירופה לנקוט צעדים שסייעו לנזירים הפראנציסקאנים בירושלים במאבקם עם יהודי ירושלים מודגשות בנוסחאות הפתיחה של שלוש התעודות הנזכרות בהערה 1.
- 10 בשורות 31-33 מתנצל הכותב על שלא היה יכול לבוא בעצמו בגלל עיכובים שונים ומחלות ועל שליחת המכתבים באמצעות "הפרוקרטור הכללי שלנו, האח תיאודוריד", והוא מבקש ממנו לקבל את מכתבי האפיפיור ובעקבותיהם.
- 11 השווה להלן, מס' 145, שם אכן מופיעה פיסקה התובעת מיהודי ממלכת נאפולי לכתוב ליהודים החיים "מעבר לים", שלא יציקו לנזירים הפראנציסקאנים. בהמשך משדל הכותב את דוכס אוסטריה, כי באמצעות עזרתו זו תיראה גדולתו. הרי הוא מוציא סכומים גדולים על ענייני חולין, ומדוע לא ייזקף לזכותו שהודות לו אתר כה קדוש לא ייחרב או ייטמא בגלל רשעתם של היהודים והסאראצנים.

שנת 1428

ירושלים, מס' 143

1428, die 27 Octobris Capta. Cum sit pium atque conveniens subvenire venerabili Guardiano et conventui Montis Sion ordinis Minorum, quibus per Iudeos de inde facte fuerunt multe iniurie et extorsiones, auferentes eis monasterium et capellam David in contemptum et offensionem Domini nostri Ihesu Christi et fidei Christiane, vadit pars quod autoritate huius consilii Dominium possit scribere summo pontifici et aliis quibus videbitur, in favorem dictorum fratrum, in ea forma --- que dominio videbitur. De parte: omnes.

מקור: Senato Misti, Reg. 57, fol. 54r – החלטת הסינאט של ויניציה.

פורסם: M. Lattes, Estratto dall'Archivio Veneto, V, Venice 1873, p. 1; H. Graetz, MGWJ, XXII (1873), p. 283; G. Fedalto, La Chiesa Latina in Oriente, III: Documenti Veneziani, Verona 1978, No. 548, pp. 209–210

תרגום

27 באוקטובר 1428 --- הוחלט.¹ מאחר שמעשה-מצווה ויאה הוא לבוא לעזרת הגווארדיאנוס² הנכבד והמנזר של הר-ציון, שסבלו פגיעות וסחיטות בגלל היהודים, ונלקחו מהם המנזר ו"הקאפלה של דויד" לחילולם ולחרפתם של אדוננו ישו המשיח והאמונה הנוצרית, הוצע, כי בסמכות המועצה הזאת יוכל השלטון לכתוב לטובת הנזירים הנ"ל ובצורה שתיראה לו, לאפיפיור ולאחרים --- כפי שיראה לנכון. בעד ההצעה: כולם.³

ספרות: ראה לעיל, מס' 141.

- 1 התעודה היא החלטת "המועצה הגדולה" של ויניציה, שנתקבלה בעקבות הבקשה שהפנה ראש המנזר הפראנציסקאני בארץ-ישראל – הגווארדיאנוס – לאפיפיור להתערב בסכסוך עם יהודי ירושלים בשנת 1427, בקירוב.
- 2 ראה להלן, מס' 144, הערה 2.
- 3 החלטה זו היא ההחלטה הראשונה בסידרה של החלטות שקיבלו שלטונות ויניציה בתגובה על המאורעות בירושלים בשנת 1427. עדיין אין היא מזכירה את הבולה של האפיפיור הנזכרת בתעודה משנת 1429 (וראה להלן, מס' 144). מלשון התעודה עולה, כמדומה, כי בעת כתיבתה עדיין לא פורסמה הבולה.

שנת 1429

ירושלים, מס' 144

1429 die 4 Junii Capta. Cum per venerabilem virum fratrem Johannem Belocho Guardianum conventus fratrum Minorum Montis Sion presentata fuerit nostro Dominio quedam apostolica bulla, in qua inter cetera continetur, qualiter perfidi Judei existentes in partibus Terre Sancte, ex suburnatione facta Admiratis et aliis officialibus Soldano subiectis fecerant subtrahi a dicto monasterio capellam David et aliorum Regum et Prophetarum querentes illam ad usum Judaice superstitionis convertere, ob quod Summus Pontifex inhibuit omnibus qui mare navigant sub pena excommunicationis, quod non possint supra eorum navigiis Judeum aliquem levare neque eorum res pro conducendo ad dictas partes, et requirit per ipsas bullas nostrum Dominium, sicut etiam requisivisse asseritur alios navigantes ad dicta loca, quod talem inhibitionem etiam a parte nostra velimus facere et mandare omnibus nostris quod eam observent sub illa pena que nobis videbitur. Vadit pars quod autoritate huius Consilii mandari debeat omnibus patronis navigiorum nostrorum iturorum ad partes Soldano subiectas, quod non possint nec debeant Judeum aliquem neque bona et havere suum conducere ad dicta loca, sub pena ducatorum centum in propriis bonis suis, et privationis perpetue patroniarum omnium navigiorum nostrorum armatorum et disarmatorum, et predicta committantur inquirenda et exquirenda Provisoribus nostri comunis habentibus partem de penis pecuniariis ut de aliis sui officii, et sic mandetur etiam Rectoribus nostris partium Levantis quod observent et faciant observari habendo partem de penis pecuniariis prout habent Provisores comunis. De parte 82 – de non 2 – non sincere 3.

Facte fuerunt littere de continentia partis propositae Regiminibus infrascriptis. mandando quod partem observent et faciant observari, videlicet:

Corphoy

Motoni et Coroni

Crete

Canee
Rethimi
Nigropontis
et successoribus.

מקור: Senato Misti, Reg. 57, fol. 111r – 11429.

פירסום: M. Lattes, Estratt dall'Archivio Veneto, V, Venice 1873, p. I; H. Graetz, MGWJ, XXII (1873), pp. 283–284; Documents inédits pour servir à l'histoire de la domination Venitienne en Crete, ed. H. Noiret, Paris 1892, p. 329

תרגום

4 ביוני 1429 --- הוחלט. הוצגה לפני שלטונותינו על-ידי האיש הנכבד, האח יוהנס בלוקו,² הגווארדיאנוס של מנזר הפראנציסקאנים בהר-ציון, בולה של האפיפיור,³ שבה נאמר, בין דברים אחרים, איך היהודים הבלתי-מאמינים, החיים בארץ-הקודש, גרמו על-ידי הסתה של האמיר ושאר פקידי הסולטאן, שנלקחה מן המנזר הנזכר "הקאפלה של דויד" ושל שאר המלכים והנביאים, הואיל והיה ברצונם להעביר אותה לשימושה של אמונת-השווא היהודית. ומסיבה זו אסר האפיפיור על כל יורדי-הים בעונש של חרם, שלא יוכלו להוליך באוניותיהם שום יהודי, וגם לא את נכסיהם, כדי להובילם לארצות הנזכרות, ודרש על-ידי הבולה הנ"ל מממשלתנו, וכך גם הודיעו לנו שדרש מאחרים המפליגים למקומות הנ"ל, שגם אנחנו נואיל להוציא איסור כזה מצדנו ולגזור על כל אנשינו, כי ישמרוהו באיום של עונש אשר יראה לנו. הוצע, כי בסמכות המועצה הזאת צריך לצוות לכל קברניטי ספינותינו החולכות לארצות שבשלטון הסולטאן, כי לא יוכלו ולא יורשו להוביל למקומות הנ"ל שום יהודי, וגם לא את חפציו ורכושו, באיום של עונש של 100 דוקאטים מרכושם-הם ושליה נצחית של זכות הקברניטות בכל ספינותינו, המזוינות והבלתי-מזוינות, וכי הדבר הנ"ל יימסר לחקירה ולבדיקה לפרוביזורים⁴ של הקומונה שלנו, שיהיה להם חלק בדמי-העונשין, כמו שרגיל במקרים אחרים של משרתם, וכך יצווה גם לרקטורים⁵ שלנו בחלקי הלבאנט, כי ישמרו וישקדו שישמרו את החוקים הנ"ל, ויהיה להם חלק בדמי-העונשין כפי שיקבלו הפרוביזורים. בעד ההצעה 82; נגדה – 2; נמנעים – 3.

נכתבו מכתבים על-פי תוכן ההצעה שבביל השלטונות המקומיים הנזכרים למטה, כי ישמרו על החלטה וישקדו על שמירתה. ואלה הן:

קורפו

מודון וקורון

כרתים

קאניאה

רטימי

ניגרופונטה⁶

ויורשיהם.

ספרות: ראה לעיל, מס' 141.

- 1 תעודה זו, שמקורה בארכיון העיר ויניציה, הופנתה אל מושבות ויניציה בים התיכון. היא כוללת החלטה של הסינאט, שנתנה תוקף לבולה של האפיפיור בדבר איסור הסעתם של יהודים לארץ-ישראל בידי ספינים נוצרים. בידנו שתי תעודות נוספות מסוג זה מממלכת נאפולי (להלן, מס' 145 ו-146), וייתכן, שרק אניות ויניציה ונאפולי נענו לבולה הנזכרת; מכל-מקום, בידנו ידיעות מימי "גזירת-הים" על עולים שהגיעו לארץ-ישראל בדרך הים. וראה המדור "עליות לארץ-ישראל", תעודות מן התאריכים המתאימים, אך השווה: להלן, מס' 152. התעודה שלפנינו פורסמה לראשונה בידי לאטס, שקבע, כי היא מ-4 ביוני 1428. התעודה היתה גם לפני יורגה, שלפיו תאריכה הוא 4 ביוני 1429. גם הוראה מטעם מלכת נאפולי (וראה להלן, מס' 146) היא משנת 1429, וגם תעודה מקבילה לזו שלפנינו היא מיום 4 ביוני 1429. נוארה (עמ' 329) פרסם נוסח מתוקן ותאריך נכון. יש אפוא לייחס את התעודה לשנת 1429, ולא לשנת 1428.
- 2 כלומר, "שומר" – תוארו של ראש המיסדר הפראנציסקאני בהר-ציון. אודות שמו של הגווארדיאנוס, ראה: G. Golubovich, Serie Chronologica dei Reverendissimi Superiori di Terra Santa, Jerusalem 1898, p. 21; ובעיקר יעקבי, עמ' 52, הערה 6.
- 3 תעודה זו ומקבילותיה הן המקור המשפטי היחיד שיש בידנו על האיסור מן השנים 1427–1429 להסיע יהודים לארץ-ישראל ("גזירת-הים"). הבולה עצמה לא הגיעה לידנו. על זמנו של האיסור ראה: פראוור, מנזר הפראנציסקאנים, עמ' 24; יעקבי, עמ' 59–60; וראה להלן, מס' 142 והערה 5; מס' 152 והערה 1 שם.

machonEI@ybz.org.il

טלפון 02-5398822-3



- 4 פקיד הקומונה, שתפקידו לפקח על המסחר בוויניציה.
- 5 פקיד הקומונה, על-פי-רוב מושל אחת המושבות של ויניציה.
- 6 כל אלו מושבות של ויניציה בפילופונסוס. תעודה מקבילה שרדה מכרתים.

שנת 1429

ירושלים, מס' 145

Exequatur super bulla Pontificia, qua mandatur, quod venerunt de partibus Terre Sancte Joannes Belloco Guardianus monasterii fratrum Minorum im Monte Sion et Nicolaus de Corrintho frater dicti Monasterii exponentes vexationes, quas patiuntur a sarracenis ex instigatione Iudeorum, unde mandat omnibus mare navigantibus, ne Judeos transportare presumant, et dirigitur officialibus Civitatum Neapolis, Gaiete, Putheoli, Surrenti et Amalfie

Monasterio fratrum minorum Montis Sion partium Terrae Sanctae privilegium sive edictum, quod omnes Judei in Regno nostro morantes solvere ei debeant tertiam partem unius ducati auri pro quolibet, pro damnis illatis dicto Monasterio per Judeos partium Terra[e] Sancte, cum SS.sus Pontifex ordinaverit, quod Illustre Dominium Venetorum et Provincia Marchie An- conitane sic facere procurent cum Judeis dictarum Jurisdictionum.

מקור: Liber Expensarum Domus Regie, Reg. 14236, fols. 192r, 195r.

פורסם: Camillo Minieri Riccio, Notizie storiche tratte da 62 registri Angoiini dell'Archivio di Stato di Napoli, Napels 1877, p. 92

תרגום

מתן תוקף לבולה של האפיפיור,¹ שבה נאמר, שיוהנס בלוקו, הגווארדיאנוס של מנזר הפראנציסקאנים בהר-ציון,² וניקולאוס מקורינת, אח המנזר הנ"ל, באו מארץ-הקודש ותיארו את הרדיפות שהם סובלים מידי הסאראצנים בהסתת היהודים. לפיכך הוא מצווה על כל יורדי-הים, שלא יעזו להעביר יהודים; ונשלח לפקידים בערים נאפולי, גאיטה, פותיאולי, סורנטו ואמאלפלי³ כתב-זכויות למנזר הפראנציסקאנים בארץ-הקודש, שכל היהודים השוהים במלכותנו חייבים לשלם להם שליש של דוקאט-זהב בעד הנוזקים שסבל המנזר הנ"ל על-ידי יהודי ארץ-הקודש. וזה על-פי פקודה שציווה האפיפיור, כי שלטון ויניציה המפורסם והפרובינציה של אנקונה יעשו כן ביהודים הנתונים למרותם.

ספרות: V. Cassuto, Sulla storia degli ebrei nell'Italia meridionale nella angioina, III Vessillo Israelitico, LIX (1911), pp. 339-340; ראה גם לעיל, מס' 141; להלן, מס' 146.

- 1 על הבולה של האפיפיור ועל האיסור הנוכח כאן ראה לעיל, מס' 144 והערה 3 שם. על הקנס הנוכח כאן ראה להלן, מס' 146 והערה 4 שם. התעודה לקוחה מתוך הרגסטים של מלכי בית אנוזי בנאפולי. כפי שהראה קאסוטו, יש לאחר את זמנה של תעודה זו לשנת 1429 (וראה לעיל, מס' 144 הערה 1). ברגיסטר נמצאת התעודה בין תעודות משנת 1423.
- 2 ראה עליו לעיל, מס' 144, הערה 2.
- 3 אלו ערי-נמל בחוף הדרומי-מערבי של איטליה, בתחום ממלכת נאפולי בעת ההיא.

שנת 1429

ירושלים, מס' 146

Joanna II. Regina etc.

Illustrissimo Principi Domino Ludovico III Calabriae et Andegaviae Duci etc. unico filio nostro carissimo etc.

Cum sanctissimus Dominus noster papa Martinus V., auditis vexationibus, laboribus et damnis, quibus Guardianus et conventus Monasterii Fratrum Minorum montis Syon partium Terrae Sanctae, noviter affecti fuerunt a Sarracenis, maligna et perfida instigatione Judaeorum ultramarinorum morantium in pertinentiis dictae Terrae Sanctae, qui per admiratos et Officiales Soldani ab eis pecunia corruptos,

machonEI@ybz.org.il

טלפון 02-5398822-3



fecerunt subtrahi a dicto Monasterio capellam David et aliorum Regum et Prophetarum, et alia oratoria, atque sacella devota et sancta, turpiter ea inquinantes, ipsaque cupientes a Christiana Religione sejuncta, ad usum Judaicae superstitionis convertere, Fratribus dicti Conventus sub poena prohibitis divinum in eis officium celebrare, sicut ipsi Fratres dudum facere consueverunt, propter quod pro ipsorum recuperatione locorum oportuit aliquos ex ipsis Fratribus ad Soldanum accedere, et subire graves expensas, pro aliquali restauo damnorum et expensarum praedictorum, concesserit praefatis guardiano et Conventui, quod in tota iurisdictione illustris Domini Venetorum ac etiam in tota provincia Marchiae Anconitanae omnes Judaei in dictis partibus commorantes solvere debeant eisdem Guardiano et Conventui certam pecuniae quantitatem; Nosque volentes in tam caritativo subsidio aliquod juvamen adjicere, decrevimus cum nostri Consilii matura deliberatione, quod in toto regno nostro Siciliae solvatur et exigatur tertia pars unius Ducati auri pro quolibet capite Judaeorum utriusque sexus, cujuscumque aetatis fuerint, eisdem Guardiano et Conventui praefati Monasterii Montis Sion; Ideo filialem serenitatem vestram, ex certa nostra scientia, harum serie astringimus, requirimus et rogamus, cum ejusdem nostri Consilii deliberatione digesta, ut statim receptis praesentibus mandare velitis Vicemgerentibus, seu Justitiariis provinciarum ac Capitaneis civitatum et terrarum ipsius Ducatus Calabriae, eorumque necnon Magistris, Portulanis, Procuratoribus et Commissariis vestris Ducatus ejusdem, ac etiam Aerariis, Magistris Camerae, Commissariis et Officialibus vestris aliis tam majoribus, quam minoribus quocumque nomine nuncupatis, ac officio et iurisdictione fungentibus et locatenentibus eorumdem ubilibet in dicto toto Ducatu vestro Calabriae constitutis, qui ad suprascripta fuerint requisiti, quod quilibet eorum in iurisdictione sua imponere debeat et exigere, vosque imponi et exigi facere velitis a quolibet Judaeo utriusque sexus et cujuscumque aetatis fuerit, ipsius Ducatus Calabriae, tertiam partem unius Ducati auri, ad rationem de carlenis argenti decem ponderis generalis pro quolibet Ducato, ipsamque totam pecuniam, cum recollecta fuerit, placeat et velitis, vigore et auctoritate praesentium, tradi et assignari facere praefatis Guardiano et Conventui, aut alteri per eos ad id deputando.

Et ut dicta tertia pars unius ducati pro quolibet capite Judaeorum ipsius Ducatus Calabriae utriusque sexus et cujusque aetatis integre haberi possit per supradictos Guardianum et Conventum, velitis et placeat mandare atque committere deputandis per vos ad praedicta, quod in casu, quo inter ipsos Judaeos dicti Ducatus vestri Calabriae, cujusvis aetatis et sexus essent aliqui pauperes et impotentes ac inhabiles ad solvendum dictam ratam ipsorum quemlibet contingentem, pro rata ipsam exigant et recolligant ab aliis Judaeis ipsarum partium divitibus, potentibus et habilibus, prout taxari facere decreveritis per praefatos deputandos per vos, aut alios communiter inter Judaeos eosdem, praeter et ultra ratam, quemlibet eorumdem divitum contingentem, ita et taliter, quod praefati Guardianus et Conventus integre et sine aliqua diminutione, et omni dilatatione, exceptione, excusatione et cavillatione cessantibus, et cum effectu habeant tertiam partem unius ducati pro quolibet capite Judaeorum praefatorum utriusque sexus, et cujuscumque aetatis existant, tam scilicet pro divitibus, quam pauperibus. Quibuscumque privilegiis etc. praefatis Judaeis regni nostri concessis et factis, tam per praedecessores nostros Siciliae Reges Illustres divi recordii, quam per nos et vos, vel quosvis alios ad id potestatem habentes, quibus ex certa vestra scientia placeat derogare, prout nos etiam derogamus, et per praesentium seriem derogamus ex plenitudine nostrae Dominicae potestatis, nullatenus obstituris. Facientes exinde recipi a receptore dictae pecuniae pro parte dictorum Guardiani et Conventus, de illius assignatione ad futuram rei memoriam et pro cautela omnium, quorum interest et poterit interesse, solitam in talibus apodixam acceptandam et admittendam, omni futuro tempore, absque dubitatione et quaestione quacumque.

Et amplius quia pro claro habemus quod omnes Judaei citra et Ultramontanis¹ et morantibus in pertinentiis praefatae Terrae Sanctae, ad evitandum majora pericula et detrimenta, quae possent religioni Christianae evenire in dictis partibus Terrae Sanctae ex perfida et maligna instigatione praefatorum Judaeorum Ultramarinarum, mandare, seu mandari facere velitis, praefatis Judaeis in dicto Ducatu Calabriae morantibus sub gravibus et formidabilibus poenis temporalibus, pecuniariis et realibus eidem vestrae Serenitati visis, prout nos etiam mandavimus in singulis provinciis Regni nostri, ut scribere debeant efficaciter praefatis Judaeis partium Ultramarinarum, quod talia de cetero facere aut audere nullo modo praesumant, nec aliqua alia innovare contra dictos Guardianum, Conventum et Monasterium et alia loca dictae Terrae Sanctae, ad evitandum damna et incommoda realia et personalia eorumdem Judaeorum in ipso Ducatu sistentium, et aliorum citra et Ultramontanorum;² quarum quidem poenarum pecuniarum medietatem, in casu commissionis et exactionis earum placeat exsolvi mandare et facere praefatis Guardiano et Conventui, vel jam dicto per eos deputando in restaurum damnorum praedictorum. Nos enim executionem



praesentium, quam certae reddimur,³ quod ad effectum ducentur debitum per Serenitatem eandem, satis habebimus placidam et acceptam. Praesentes autem litteras magno nostro pendenti sigillo munitas eidem vestrae Serenitati propterea dirigentes. Quas ex certis causis nos moventibus et pro eorum validiori robore subscripsimus et dedimus propria manu nostra; ritu, ordinatione et observantia nostrae Curiae, ac aliis quibuscumque contrariis nullatenus obstantibus.

Datum in Castro nostro Capuanae Neapoli per manus nostri dictae Ioannae Reginae, anno Domini MCCCCXXIX, die XVIII Octobris, VIII Ind. Regnorum nostrorum anno XVI.

מקור: Reg. Ang. 377, fols. 192r, 195r.

פירסום: L. Wadding, Annales Minorum, X, Rome 1731–1886, pp. 568 ff.

תרגום

יואנה השנייה, מלכה וכו'.

לאדון לודוביקו השלישי, דוכס קאלאבריה ואנוזי⁴ וכו', לבננו היחיד היקר וכו'.

באשר אדוננו הקדוש, האפיפיור מארטין החמישי, לאחר ששמע על הפגיעות, הסבלות והנזקים שבהם נפגעו זה לא כבר הגווארדיאנוס⁵ ואגודת המנזר של הפראנציסקאנים בהר-ציון אשר בארץ-הקודש מידי הסאראצנים בגלל ההסתה המרושעת והבוגדנית של היהודים שמעבר לים, הגרים במחוזות הנ"ל של ארץ-הקודש, שגרמו על-ידי האמירים ופקידי הסולטאן, ששיחדו אותם בכסף, לקחת מן המנזר הנ"ל את הקאפלה של דויד ושל שאר המלכים והנביאים ובתי-תפילה אחרים והיכלות מקודשים וקדושים, כי חיללו אותם בחרפה והתכוונו להוציאם מרשות הדת הנוצרית ולהופכם לשימוש אמונת-השווא היהודית, ועל האחים של האגודה הנ"ל נאסר בעונש לערוך במקום זה את עבודת-האלוהים, כפי שהאחים האלה נהגו לעשות עד כה, ובגלל זה נאלצו אחדים מן האחים האלה לגשת אל הסולטאן כדי לקבל בחזרה את המקומות ההם ולשאת בהוצאות גדולות – העניק האפיפיור לגווארדיאנוס ולאגודה הנ"ל, לשם תיקון-מה של הנזקים וההוצאות הנ"ל, כי בכל תחום השיפוט של ממשל הוויניציאנים המהולל ואף בכל המחוז של המארקה של אנקונה יהיו חייבים כל היהודים הגרים בארצות הנ"ל לשלם לאותו הגווארדיאנוס ולאגודה סכום כסף מסוים. ואנחנו, ברצוננו להוסיף עזר-מה בתמיכת-חסד כזו, החלטנו אחרי עיון ושיקול-דעת של מועצתנו, כי בכל מלכותנו סיציליה ישולם ויידרש לאותו הגווארדיאנוס ולאגודה של המנזר הנזכר של הר-ציון חלק שלישי של דוקאט-זהב אחד מכל גולגולת של יהודי משני המינים, ללא הבדל גיל; לכן אנו מחייבים בזה, תוך הכרה ברורה, את הוד-מעלתכם בנו ודורשים ומבקשים לפי שיקול-דעת רציני של מועצתנו, כי מיד לאחר קבלת המכתבים האלה תרצו לצוות לממלאי-מקומכם, ליוסטיטארים⁶ של הפרובינציות, לקאפיטאנים⁷ של הערים והמחוזות של דוכסות קאלאבריה, ואף למאגיסטרים הפורטולאנים⁸, לפרוקוראטורים⁹ ולקומיסארים¹⁰ שלכם שבנסיכות הזאת וגם לגזברים, למאגיסטרים של קאמריה,¹¹ קומיסארים ופקידים אחרים שלכם, הגבוהים והנמוכים, בלי הבדל היכן נקבעו ובאיזה משרה ושיפוט הם משמשים, וכן לממלאי-מקומותיהם בלי הבדל באיזה מקום נקבעו בכל הדוכסות ההיא של קאלאבריה, שיוזמנו לביצוע של הכתוב לעיל, שכל אחד מהם חייב בתחום שיפוטו להטיל ולגבות, וכי אתם תואילו להטיל ולגבות מכל יהודי, בין זכר ובין נקבה ומכל גיל, של נסיכות קאלאבריה האמורה, חלק שלישי של דוקאט-זהב אחד, לפי חשבון של עשרה קארלנים של כסף במשקל הנהוג לכל דוקאט, וכי תסכים למסור את כל הכסף הזה, לאחר שייגבה, לגווארדיאנוס ולאגודה הנזכרים, או למישהו אחר שישלח על-ידיהם לשם כך.

וכדי שהחלק השלישי האמור של הדוקאט האחד מכל גולגולת של יהודי נסיכות קאלאבריה, בלי שים לב לגיל ולמין, יוכל לעבור לרשות הגווארדיאנוס והאגודה הנ"ל בשלימות, תרצו ותואילו לצוות ולמסור לתשומת-לבם של הממונים על-ידיכם לשם ביצוע הדברים האלה, כי במקרה שיימצאו בין היהודים האלה של נסיכות קאלאבריה האמורה, ללא הבדל מין וגיל, עניים ידועים וחסרי-יכולת לשלם את השיעור הנ"ל המגיע מכל אחד מהם, ידרשו את השיעור הזה ויגבוהו מיהודים אחרים של המחוזות ההם, עשירים ובעלי-יכולת ואמידים, לפי מה שתחליטו לצוות ולהטיל את המס על-ידי הממונים על-ידיכם הנזכרים לעיל, או על-ידי אחרים מבין היהודים הנ"ל בשותפות, מלבד ונוסף על השיעור המגיע מכל אחד מן העשירים הנ"ל, באופן שהגווארדיאנוס והאגודה הנזכרים יקבלו בשלימות ובלי כל הפחתה וללא דיחוי, בלי יוצא מן הכלל ובלי התנכלויות ותחבולה, חלק שלישי של דוקאט מכל גולגולת של היהודים האמורים, בין מזכר ובין נקבה, ללא הבדל גיל, בין מן העשירים ובין מן העניים; ולא יסתרו זאת הפריבילגיות וכו' שהוענקו ליהודים האמורים של מלכותנו, שניתנו על-ידי קודמינו מלכי סיציליה זכרם קדוש, וכן על-ידינו ועל-ידיכם או על-ידי אחרים בעלי סמכות לכך. ואנו מבקשים, כי תבטלו אותן תוך הכרתכם הברורה, כפי שגם אנו מבטלים, ומבטלים אותן על-ידי מכתבנו זה

machonEI@ybz.org.il

טלפון 02-5398822-3

על-פי הסמכות המלאה של שלטוננו, ותצוו כי תקבל על-ידי גובה הכסף הנ"ל מטעם הגווארדיאנוס והאגודה הנוכרים, לפי המחאתו, לזכר הדברים בעתיד ובשים לב לכל אלה שהם מעוניינים ושיכולים להיות מעוניינים, הקבלה הרגילה במקרים כאלה, שיהיה לה תוקף לעתיד בלי שום פקפוק וספק.

ועוד, כיוון שברור לנו, שכל היהודים, הן מצד זה הן מעבר לים והגרים בארץ-הקודש הנ"ל,¹² תואילו, לשם מניעת סכנות ונזקים גדולים יותר העלולים לבוא על הדת הנוצרית בחבלים הנ"ל של ארץ-הקודש בגלל הסתת-הרשע של היהודים הנ"ל שמעבר לים, לצוות, או לשקוד על כך כי יצווה, ליהודים הנ"ל הגרים בנסיכות קאלאבריה הנוכרת, באיום בעונש קשה בממון ובגוף, שייראה להוד כבודכם לנכון, כפי שגם אנו ציווינו בפרובינציות מסוימות של מלכותנו, כי יכתבו באופן משכנע ליהודים שמעבר לים, כי להבא לא יעשו כדברים האלה, ולבל יחשבו להעזיז, ולא לחדש דברים אחרים נגד הגווארדיאנוס והאגודה והמנזר הנוכרים ומקומות אחרים של ארץ-הקודש הנ"ל, כדי למנוע נזקים והפסדים בנפש וברכוש של היהודים היושבים בנסיכות זו ושל אחרים שמכאן ומעבר לים; ואת מחצית קנסות הכסף האלה במקרה שיוטלו וייגבו יש לצוות לשלם לגווארדיאנוס ולאגודה הנוכרים או לבא-כוחם שכבר נזכר, לשם פיצוי על הנזקים הנוכרים. כי אנחנו נקבל את ההוצאה אל הפועל של הדברים האלה --- על-ידי הוד מעלתכם לרצויה ומתקבלת, ואת המכתב הנוכחי, חתום בחותם הגדול שלנו, אנו שולחים לכבוד רוממותך, ומתוך סיבות ידועות המניעות אותנו, וליתר חיזוקם חתמנו ונתנו במו ידנו, לפי מנהג, סידור ונוהג חצרנו, באין כל התנגדות משום צד.

ניתן במבצרנו קאפואה של נאפולי על-ידינו המלכה יואנה, בשנת האדון 1429, ביום 18 באוקטובר, בשנה השש-עשרה למלכותנו.

ספרות: ראה לעיל, מסי' 141; כן ראה: J. Starr, Johanna II and the Jews, JQR, XXXI (1940), pp. 77-78.

- 1 נוסח אחר: Ultramarinis.
- 2 מן-הסתם צריך להיות ultramarinorum.
- 3 מן-הסתם לפנינו שיבוש. אולי צריך להיות certe credimus, "אנו מאמינים בוודאות".
- 4 איגרת זו היא החלטה של יואנה מלכת נאפולי, המאשרת את הבולה של האפיפיור הנוכרת לעיל (מסי' 144-145). באיגרת יש הרחבה ניכרת של העונשים המוטלים על היהודים בעקבות המאורעות בירושלים, ועיקרה הטלת מס של שליש דוקאט-זהב על יהודי ממלכת נאפולי. כאן נזכר גם המס על יהודי סיציליה, שכן האיגרת פונה לדוכס קאלאבריה. המס על כלל יהודי הממלכה נזכר לעיל, מסי' 145. וראה מאמרו של סטאר.
- 5 ראה עליו לעיל, מסי' 144, הערה 2.
- 6 כלומר, שופטים.
- 7 כלומר, נציבי הערים והמחוזות.
- 8 כלומר, הממונים על הנמלים.
- 9 כלומר, מיופי-הכוח.
- 10 כלומר, מיופי-הכוח.
- 11 כלומר, הממונים על האוצר.
- 12 יש להשלים: "הם האחראים לדבר".

ירושלים, מסי' 147

בין שנת 1428 לשנת 1452

Hic locus sanctissimus est, quem Christiani omnes et Judaei et Sarraceni venerantur. Est enim intus sepultura prophetarum et regum sanctorum, puta David, Salomonis, Roboam, Abiae, Asae, Ioram etc. Hunc locum fratres montis Syon in eorum devotione quondam habuerunt, et pertinet ad ecclesiam Syon, inclusus eodem muro ad caput chori. Porro Soldanus recepit fratribus locum illum ea de causa. Judaei multis temporibus et hodie instant apud regem Soldanum pro loco illo, ad faciendum sibi oratorium: et e contra Christiani reclamabant. Tandem Soldanus interrogavit: qualis tamen sanctitatis esset locus ille? et cum sibi dictum esset, quod David cum caeteris regibus Jerusalem de ejus semine ibi sepulti essent, dixit; et nos Sarraceni David sanctum tenemus, aequae sicut Christiani et Judaei et Bibliam credimus sicut et ipsi. Locum ergo illum nec illi nec isti habebunt, sed nos eum recipimus, et ita venit in Jerusalem et ostium illius capellae, per quod ab intra de monasterio erat ingressus, obstruxit, et ipsam capellam profanavit, ejiciens altaria Christi et destruens et delens imagines sculptas et pictas eamque cultu spurcissimo Machometi coaptans, ab extra faciens ostium, ut Sarraceni ingredi possent dum placeret; et quia locus superior supra testudinem

machonEI@ybz.org.il

טלפון 02-5398822-3

capellae erat Christianorum et Fratrum et fuit capella magna et pretiosa per regem franciae fundata fecit Soldanus etiam eandem capellam destrui, et testudinem deponi, et ostium obstrui, ne Christiani pedibus supra testudinem muschkeae deambularent; et ita fratres illa duo pretiosa et sancta loca perdiderunt, propter Judaeorum sollicitudinem pro illa sic! inferiori loco, pro quo hodie laborant apud Soldanum, et multa milia talenta auri offerunt se daturos pro loco. Hoc autem non faciunt, quod tantum afficiantur sepulchris Sanctorum et sanctitate loci, sed sperant, se posse ad loculos regum pervenire et thesauros reperire. Credunt enim istos thesauros sibi ibidem esse reservatos. Ideo noctibus saepe ibi eunt et scrutantes reperti sunt, et nonnunquam artes magicas et incantationes ibi exercent.

מקור: פליקס פאבר, מסע בארץ-הקודש, א, עמ' 252–253.

תרגום

זה מקום קדוש ביותר, שמעריצים אותו כל הנוצרים וכן יהודים וסאראצנים. שהרי בפנים נמצאים קברי הנביאים והמלכים הקדושים, כלומר, דויד, שלמה, רחבעם, אביה, אסא, יורם וכו' לפנים היה מקום זה ברשותם האדוקה של נזירי הר-ציון, והוא שייך ל"כנסיית-ציון", מוסגר בתוך אותה החומה¹ ועד ראש ה"כורוס"². אחר-כך לקח הסולטאן את המקום והוא מידי האחים מן הסיבה שלהלן³: היהודים הפצירו במלך הסולטאן זמן רב, ועד היום הם מפצירים בו בגלל המקום ההוא, כדי שיוכלו להקים שם בית-תפילה לעצמם,⁴ וכנגדם דרשוהו הנוצרים. לבסוף שאל הסולטאן: מה קדושת המקום ההוא? וכאשר נאמר לו, שכאן נקבר דויד עם שאר מלכי ירושלים אשר מזרעו, אמר: גם אנו, הסאראצנים, חושבים את דויד לקדוש באותה המידה כמו הנוצרים והיהודים, ואנו גם מאמינים בכתבי-הקודש כמוהם. לכן המקום ההוא לא יהיה לא לאלה ולא לאלה, אלא אנחנו נקבלו, וכך בא לירושלים וסתם את הכניסה לקאפלה, אשר לתוכה נכנסים מתוך המנזר.⁵ ואת הקאפלה חילל, בהשליכו החוצה את מזבחות המשיח ובהחריבו ובהורסו את הדיוקנאות המפוסלים והמצוירים והתאים אותה לפולחן מוחמד הטמא, והתקין כניסה מבחוץ, כדי שהסאראצנים יוכלו להיכנס כאשר ירצו, ומאחר שהמקום אשר למעלה, מעל לכיפה, היה שייך לקאפלה של נוצרים ונזירים, והקאפלה היתה גדולה ויקרה ונוסדה על-ידי מלך צרפת⁶ --- ציווה הסולטאן להרוס גם אותה ולהסיר את הכיפה ולסתום את הכניסה, לבל ידרכו הנוצרים ברגליהם על כיפת המסגד. וכך אבדו לאחים הנזירים שני המקומות היקרים והקדושים האלה⁷ בגלל שתדלנות היהודים להשיג את המקום התחתון, אשר בשבילו הם טורחים היום אצל הסולטאן ומציעים לו לתת בעד המקום ההוא אלפים רבים של טאלנטים זהב.⁸ ברם, אין הם עושים זאת משום שהם כל-כך משתוקקים לקברי הקדושים ולקדושת המקום, אלא משום שהם מקווים, כי יוכלו להגיע לקברי המלכים ולמצוא אוצרות, שכן הם מאמינים, כי האוצרות ההם שמורים בשבילם, ולכן נמצאו כמה פעמים בלילות כשהם הולכים לשם ומחפשים, ולפעמים הם עושים שם מעשי-כשפים והשבעות.⁹

ספרות: ראה לעיל, מסי' 141.

- 1 כוונתו של פאבר לקיר הדרומי של "כנסיית-ציון" הצלבנית, שתיאר אותה בפרק שלפני-כן (עמ' 244–245). קיר זה תוחם את קברי בית-דויד מדרום. מעליו, בקומה השנייה, נמצא "אולם הסעודה האחרונה" (Coenaculum).
- 2 "כורוס" פירושו החלק המזרחי של כנסיית מנזר, שנועד במקורו למקהלה ועתה שימש למושב הנזירים והיה מובדל ממושב החילוניים. "ראש הכורוס" משמעו האפסיס האמצעי החרב של "כנסיית-ציון" הצלבנית, שהיה בהמשך הקיר המזרחי של הבניין מצפון. על-פי הנאמר כאן נמצאים אפוא קברי בית-דויד בין הקיר הדרומי לאפסיס, כלומר, בפינה הדרומית-מזרחית של המבנה.
- 3 מכאן ואילך מתאר המחבר את הפגיעה ב"קאפלת רוח-הקודש" ואת החרמת קברי בית-דויד על-ידי המוסלמים בשנת 1452.
- 4 הטיעון הנוצרי בדבר כוונת היהודים להקים במקום בית-כנסת נזכר גם בדברי הנוסע האלמוני משנת 1427 (וראה לעיל, מסי' 141).
- 5 כלומר, הסולטאן סתם את הכניסה לקברי בית-דויד, שאפשר היה להיכנס אליהם מדרום, מחצר מנזר האחים.
- 6 ראה להלן, מסי' 185, הערה 3.
- 7 כלומר, "קאפלת רוח-הקודש", שהיתה חלק מ"אולם הסעודה האחרונה" ומקברי בית-דויד.
- 8 בנוסח הגרמני נאמר בקיצור: Die Juden hetten die Capell fast gerne, unnd haben dem Soldan verheissen viel tausendt Ducaten umb die Cappell, aber er wil sie weder ihnen noch uns Christen lassen, "היהודים היו רוצים מאוד לקחת את הקאפלה, והבטיחו לסולטאן הרבה אלפי דוקאטים תמורתה, אך אין הוא רוצה לתת אותה להם ואף לא לנו, לנוצרים". ראה: פליקס פאבר, נסיעה הלך ושוב, עמ' 243.
- 9 הכוונה לאוצרות בקברי בית-דויד שסיפר עליהם המחבר בתחילת הפרק. ידיעותיו בעניין זה מבוססות, כנראה, על דברי יוסף בן מתתיהו, קדמוניות טז: ז: א.

ירושלים, מס' 148

בין שנת 1428 לשנת 1452

Istud coenaculum missionis sancti Spiritus est hodie praeclusum, ita quod non patet aditus alicui, et hoc subordinatione perfidorum Judaeorum. Nam sub isto coenaculo est sepulchrum David et Salomonis et aliorum Regum Judaeorum. Et quia videbatur injuria Judaeis, quod Christiani venientes ad locum coenaculi calcarent sepulchrum praedictorum Regum, ubi ⁵ Spiritus Apostulis missus est, calcarent sepulchrum praedictorum regum muneribus obtinuerunt apud Soldanum, ne permitteret Christianis amplius calcare praedictum locum. Ideo Soldanus iussit praecludi fratribus illum locum praedicti coenaculi, ne deinceps fiat irreverentia praedictis Regibus sepultis.

מקור: Descriptio Terrae Sanctae Secundum Fratrem Anselmum Ordinis Minorm de Observantia, J.-Basnage (ed.), Lectiones Antiquae, IV, Antwerpen 1725, p. 789

תרגום

"חדר הסעודה", שבו נחה רוח-הקודש, סגור היום, עד שאיש אינו רשאי להיכנס לתוכו, וזאת בהסתת היהודים הנוכלים. כי מתחת ל"חדר הסעודה" הזה נמצאים קברות דויד ושלמה ומלכים אחרים של היהודים. והואיל והיהודים רואים עוול בכך שהנוצרים ההולכים למקום "חדר הסעודה" ידרכו על קברות המלכים הנוכרים, במקום שבו נשלחה רוח הקודש דורכים הם על קברות המלכים הנוכרים. השיגו באמצעות מתנות את הסכמת הסולטאן לבל ירשה עוד לנוצרים לדרוך במקום הנוכר¹, ובגלל זה ציווה הסולטאן לסגור את מקום "חדר הסעודה" הנוכר לפני האחים, לבל יחללו עוד את כבוד המלכים הקבורים הנוכרים.²

1 הכוונה ל"קאפלת רוח-הקודש", שהיתה ב"אולם הסעודה האחרונה" ונהרסה בפקודת הסולטאן.

2 הדברים נכתבו בשנת 1509.

ירושלים, מס' 149

בין שנת 1429 לשנת 1452

Item bhi sult weten dat dese die heilige plaetsen voerschreven al boven sijn verburghen inder kercken der minrebroederen mer op dit pas en muchten wij daer niet in want den turck die kerck die minrebroedern ontnomen hadde om ghaven vanden joden, die hoer coningen van ysrahel daer legghen beghraven mer die broeders hoopten dese kercke kurts weder te crighen alsoe den turck gem des buloofte hadde duen wij daer waren.

מקור: Bedeevart naar Jerusalem, Vollbracht en beschreven in het Jaar 1525 door Maester Arent Willemsz, Barbier tot Delft in Holant

פורסם: Beidragen voor de geschiedenis van het Bisdom van Haarlem, XI, Haarlem 1884

תרגום

הווי ידוע לכם, כי המקומות הקדושים¹ שתוארו לעיל נמצאים חבויים בכנסיית הפראנציסקאנים, אך תחת פיקוח, ונאסר עלינו להיכנס מפני שהתורכי לקח את הכנסייה מן הפראנציסקאנים בגלל שוחד היהודים, שמלכיהם, הם מלכי ישראל, קבורים שם. אך האחים מקווים לקבל בקרוב את הכנסייה הזאת בחזרה, לפי ההבטחה שניתנה על-ידי התורכי בזמן שהיינו שם.²

1 הכוונה ל"קאפלת רוח-הקודש" ול"אולם הסעודה האחרונה".

2 בשנת 1550, כעשרים וחמש שנה לאחר כתיבת הדברים, גורשו הפראנציסקאנים מהר-ציון.

שנת 1430

ירושלים, מס' 150

הנזירים הפראנציסקאנים בהר-ציון קונים חלקת-אדמה במקום, שגבולותיה הם: במערב – מנזר הפראנציסקאנים; בדרום – כרמס; במזרח – חלקת-אדמה השייכת ליהודים; ובצפון – ההוספיטאל ומנזר החבשים.¹

מקור: ארכיון המנזר הפראנציסקאני בירושלים – תעודה שסימולה אינו ידוע וככל הנראה אבדה.

פורסם: L. Lemmens, Die Franziskaner im Heiligen Lande, I: Die Franziskaner auf dem Sion, 1335–1552, Munster 1925, p. 96, n. 99

ספרות: 22 p. G. Golubovich, Serie cronologica dei Reverendissimi Superiori di Terra Santa, Jerusalem 1898; עמ' 87; פראוור, מנזר הפראנציסקאנים, עמ' 16.

1 התעודה המקורית אבדה, אך היא נזכרת אצל גולובוביץ. לפי הנאמר שם נעשתה הקנייה ב-24 בנובמבר 1430. לפי גבולותיה של נחלת המנזר הפראנציסקאני הנזכרים כאן היתה נחלת היהודים במדרונו המזרחיים של הר-ציון, ממזרח לקברי בית-דויד ומדרום לחומה הדרומית של ירושלים.